Bild: Ur *Historien om Bodri* (Stina Wirsén, 2022). Distribution: Folkets Bio

Vilka är de nationella minoriteterna - och på vilka grunder?

De nationella minoriteterna ska enligt svensk lag kunna behålla och utveckla sin kultur och deras språk ska skyddas och främjas. Här ges en introduktion till de nationella minoriteternas historia och kultur samt tips om du vill läsa vidare.

ETT FILMPEDAGOGISKT MATERIAL FRÅN SVENSKA FILMINSTITUTET
Rekommenderat för förskolan

Svenska Filminstitutet

Introduktion

Under 1800-talets andra hälft svepte den nationalistiska ideologin genom Europa, och Sverige återuppfann sig självt som ett land bebott av ett folk med ett språk, en kultur och en gemensam historia. Verklighetens Sverige bestod dock redan av flera folk, och för att anpassa verkligheten till idealbilden inleddes en hård assimileringspolitik. En del minoriteter underkastades den nya svenska normen, andra förblev exkluderade. Många barn som talade samiska eller finska förbjöds tala sitt modersmål i skolan. Romer hade inte rätt att gå skola i Sverige förrän vid mitten av 1900-talet. Dagens missuppfattning att Sverige ursprungligen var ett homogent land bygger till viss del på ett 1800-talspåhitt som resulterade i en rad strategier för att radera Sveriges historiska mångfald.

Samtidigt som arbetskraftsinvandringen tog fart på 1950- och 1960-talet skedde en rad viktiga förändringar i svensk minoritetspolitik. 1955 slog den första judiska dagskolan upp sina dörrar i Stockholm. Under 1960-talet försvann förbuden mot att tala samiska och finska i skolan. 1977 erkändes samer som urfolk och Sverige tog därmed flera steg mot att erkänna sin historiska mångfald och sin kolonialhistoria. 1959 tilläts romska barn för första gången att gå i svensk skola, men eftersom detta var ett led i assimileringspolitiken – det vill säga i att radera romsk kultur från Sverigekartan – var det först år 2000 som man kunde tala om en definitiv vändning i svensk minoritetspolitik. Det året anslöt sig Sverige sig till Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter och den europeiska stadgan om landsdels- och minoritetsspråk.

Resultatet är en avgörande vändning i Sveriges officiella hållning gentemot en väsentlig – och historiskt förankrad – del av befolkningen. Sedan 2010 gör Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk gällande att de nationella minoriteterna ska kunna behålla och utveckla sin kultur, att minoritetsspråken ska skyddas och främjas, och att förvaltningsmyndigheter är skyldiga att informera om minoriteternas rättigheter och ge minoriteter inflytande i egna frågor.

Att just samer, sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar klassas som nationella minoriteter beror på att dessa grupper ”har befolkat Sverige under lång tid samt att de utgör grupper med en uttalad samhörighet. De har även en egen religiös, språklig eller kulturell tillhörighet och en vilja att behålla sin identitet.” (Regeringens proposition 1998/99: 143).

De nationella minoritetsspråken är samiska (med varieteter), finska, meänkieli (med varieteter), romani chib (med varieteter) och jiddisch. Institutet för språk och folkminnen har sammanfattat kriterierna för nationella minoritetsspråk på följande sätt: det ska vara ett språk och inte en dialekt; det ska ha talats kontinuerligt i Sverige i minst tre generationer eller ungefär hundra år; och språkets talare ska själva önska att språket får en ställning som nationellt minoritetsspråk.

Bild: Ur *Alfons leker Einstein* (Liller Möller, 2014). Distribution: Folkets Bio. De tre filmerna i Alfons leker Einstein finns förutom på svenska också på meänkieli, samiska (nordsamiska) och romani chib (kaale).

Samiska, finska och meänkieli har ett starkare skydd bland minoritetsspråken eftersom de har talats i specifika områden i Sverige. Dessa områden kallas idag förvaltningsområden, och här har kommunerna skyldighet att ordna förskola och äldreomsorg på det minoritetsspråk som förvaltningsområdet täcker. Inom ett förvaltningsområde ska även gällande minoritetsspråk kunna användas i kontakt med kommuner och myndigheterna. Romani chib och jiddisch räknas som territoriellt obundna språk och de saknar därför förvaltningsområden, men alla skolor i alla kommuner är skyldiga att erbjuda modersmålsundervisning i de nationella minoritetsspråken, även om det bara finns en elev och även om språket inte talas hemma. Det finns heller inga krav på att eleven ska kunna språket när den börjar i modersmålsundervisningen.

Samer

Från norra Norge och Sverige över Finland och ända till Kolahalvön i Ryssland sträcker sig det landområde som samer kallar Sápmi. Eftersom Sápmi är en benämning på var samer har bott, är det svårt att dra exakta gränser, men den del av Sápmi som överlappar med Sverige brukar sägas innefatta Lappland, Jämtland, Härjedalen, norra Dalarna och Västerbotten. Den samiska kulturen var ursprungligen en fångstkultur men kom allteftersom för många samer att införliva renskötsel som försörjning. Jakt- och fiskesamer försörjde sig främst på jakt och fiske. Idag är renskötseln organiserad i så kallade samebyar, en ekonomisk förening av enskilda renägare som bedriver renskötsel. Det finns 51 stycken samebyar från nordligaste Sverige ner till Idre sameby i Dalarna. Att samer idag främst har kommit att förknippas med nordligaste Sverige har att göra med att skandinaviska jordbrukare gradvis trängde bort dem från platser de bodde på. Lämningar visar dock på att samer har en lång historisk närvaro även i Mellansverige.

1977 erkändes samer som urfolk i Sverige och 1993 inrättades Sametinget – en statlig myndighet och ett samiskt parlament med folkvalda ledamöter. Sametingets mål är att verka för en levande samisk kultur, men även att stärka banden mellan renskötande och icke-renskötande samer. Enligt sametingslagen definieras den som själv anser sig vara same och som har eller har haft samiska som språk i hemmet eller vars föräldrar, far- eller morföräldrar har eller har haft samiska som språk i hemmet, som same. Enligt äldre uppskattningar ska det finnas ca 20 000 samer i Sverige, men samtida forskare, däribland Peter Sköld på Centrum för samisk forskning, Umeå universitet, menar att det kan röra sig om så många som 60 000 (Sjögren 2013, Samer.se). Cirka 2 500 lever på rennäring. Det innebär att majoriteten av dagens samer lever på andra sätt – det samiska samhället rymmer idag slöjdare, konstnärer, lärare, språkarbetare, osv. Därför är det viktigt att undervisningen belyser rennäringens traditionella och samtida betydelse för den samiska kulturen utan att därmed reducera samisk kultur till bara rennäringen. Det bör även understrykas att samer bor i hela Sverige, inte bara i Sápmi.

Bild: Ur *Prick och fläck på fläcken* (Lotta Geffenblad, Uzi Geffenblad, 2013. Distribution Folkets Bio. Filmen finns förutom på svenska också på samiska (lulesamiska), meänkiele (gällivarefinska) och romska (keldarash).

Bild: *Ur Vem är var?* (Jessica Laurén, 2011). Distribution: Folkets Bio. Filmen finns förutom på svenska också på samiska (sydsamiska) meänkiele (tornedalsfinska) och romska (arli).

Samiska tillhör de nationella minoritetsspråken. Det samiska språket talas över hela Sápmi men även utanför, eftersom samer även bor i andra delar av de länder som Sápmí täcker. Det samiska språket tillhör den finsk-ugriska språkfamiljen och är alltså besläktat med bland annat finska, kvänska estniska, ungerska och en rad mindre språk i Ryssland, däribland mansi och komi. Samiska och finska tros ha ett gemensamt ursprung i ett språk som talades för 4 000 år sedan. Idag har samiskan en rad varieteter: sydsamiska, umesamiska, pitesamiska, lulesamiska, nordsamiska och de östsamiska språken enaresamiska, skoltsamiska, kildinsamiska och tersamiska. Skillnaderna kan vara olika stora och jämföras med skillnader mellan svenska, norska och tyska. Svenskan har en rad lånord från samiska, däribland kåsa, tundra, och pulka.

Samernas historia som urfolk i Sverige liknar andra urfolks möte med kolonialmakter. Under 1600- och 1700-talet genomdrev kyrkan våldsamma kampanjer för att tvångskristna samerna. Framåt 1800-talet lät de flesta samer döpa sina barn. De vigdes och begravdes inom kyrkans ramar. Den samiska religionen med nåjden (en samisk schaman) i centrum försvann inte helt, men övergick enligt religionshistorikern Åsa Virdi Kroik till att bli ett slags dold kunskap som samerna beskrev som ”föregångarnas religion” (Kroik, Samer.se).

1922 grundades Rasbiologiska institutet i Uppsala. Den pseudovetenskapliga rasbiologin, som blev en viktig inspirationskälla för de tyska nazisterna, drabbade även minoriteterna i Sverige. På 1930-talet skiljde svenska staten ut vad den ansåg vara ”äkta lappar”, det vill säga renskötande fjällsamer. Barnen till dessa tvingades till särskilda internatskolor, så kallade ”nomadskolor” långt hemifrån där de gavs en annorlunda och lägre utbildning än svenska barn. På nomadskolorna var det förbjudet att tala samiska. De samiska barnen skulle tvingas lära sig svenska – men inte få bli en jämlik del av det svenska samhället.

Erkännandet av samer som urfolk och nationell minoritet, och av samiska som minoritetsspråk är viktiga steg mot att ge samerna upprättelse för de djupa sår kolonialmakten Sverige åsamkat. Samernas nationaldag firas den 6 februari och den samiska flaggan är erkänd över hela Sápmi.

Sverigefinnar

Det svenska kungadömet utvidgades på båda sidor Östersjön och norrut från och med tidig medeltid. Expansionen skedde genom korståg och kolonisering. Det som idag utgör Finland respektive Sverige utgjorde fram till 1809 ett gemensamt rike, där svenska och finska också talades på båda sidor havet. I de nordligaste delarna av det växande kungariket talades både samiska och finska långt innan kungamakten nådde dit. Finskspråkiga har levt i det som idag är Sverige sedan medeltiden. På 1500- och 1600-talet kom en särskilt stor grupp ”skogsfinnar” och ”svedjefinnar” till Sverige. De försörjde sig på svedjebruk i vad som kom att kallas ”finnmarker” och ”finnskogar”, främst i mellersta Sverige, samt på bergsbruk i Bergslagen.

På 1800-talet, sedan Ryssland erövrat de östra delarna av kungariket, kom ytterligare en våg med finskspråkiga flyktingar till Sverige. Snart svepte den nationalistiska ideologin genom landet och staten började genomdriva den försvenskningspolitik som bland annat gjorde att barn förbjöds tala finska i skolan.
Den finska invandringen fortsatte efter att Finland blev självständigt 1917. Under andra världskriget anlände

cirka 70 000 finska krigsbarn varav ungefär 15 000 blev kvar. Den senaste flyttvågen från Finland till Sverige skedde med arbetskraftsinvandringen på 1960- och 1970-talet. Bara 1967 flyttade 40 000 finländare till Sverige.

Försvenskningspolitiken mildrades på 1970-talet. 1977 trädde hemspråksreformen i kraft och elever fick rätt till modersmålsundervisning. 1994 erkände regeringen finskan som ett inhemskt språk i Sverige och 1997 startade Sveriges Radio den sverigefinska radiokanalen P7 Sisuradio. Idag lever omkring 700 000 personer med finsk bakgrund i Sverige, alltså personer som antigen är födda i Finland eller har någon förälder eller mor- och farförälder som är född i Finland. Hur många av dessa som faller under definitionen sverigefinnar är svårt att avgöra då siffran även innefattar finlandssvenskar. Sverigefinnar är en ursprungligen finsktalande minoritet i Sverige medan finlandssvenskar är en svenskspråkig minoritet i Finland. Det är sverigefinnarna som år 2000 fick nationell minoritetsstatus i Sverige och finska är alltså nu ett erkänt minoritetsspråk.

Enligt lingvisten Mikael Parkvall hade år 2012 cirka 175 000 finska som modersmål i Sverige (Institutet för språk och folkminnen 2019). Sverigefinnar utgör därmed den ojämförligt största nationella minoriteten. Finska är ett finsk-ugriskt språk och är närmast besläktat med tornedalingarnas erkända minoritetsspråk meänkieli, samt kvänska (som talas i norra Norge). Finskan är även besläktad med samiska och ungerska. Regeringens proposition om de nationella minoriteterna fastslog att det hos sverigefinnar finns en stark vilja att bevara det finska språket och den sverigefinska kulturen. Utöver att en del finska traditioner har bevarats har även särskilda sverigefinska traditioner uppstått med tiden. Bland annat firas sverigefinnarnas dag den 24 februari, det finns en sverigefinsk flagga, och varje år utser en jury med representanter från bland annat Finlandsinstitutet Årets Sverigefinne.

Tornedalingar

I Tornedalen och nordligaste Sverige har finska, liksom samiska, talats långt innan dessa områden införlivades med kungariket. Ytterligare finskspråkiga anlände från Savolax på 1500- och 1600-talet och integrerades med befolkningen. Under kommande århundraden utvecklades en tornedalsk kultur som kom att delas itu 1809 när gränsen drogs genom Tornedalen. Den tornedalska minoritetens språk växte fram ur en nordfinsk dialekt (påverkad av svenska) innan en standardiserad riksfinska fick genomslag i det Finland som växte fram på andra sidan gränsen. Länge användes den svenska benämningen ”tornedalsfinska”, men detta ändrades officiellt till meänkieli (”vårt språk”) i samband med att det fick status som minoritetsspråk. Därmed har meänkieli kommit att definieras som ett eget språk och inte en finsk dialekt.

Den försvenskningsprocess som inleddes på 1880-talet kom även att drabba tornedalingarna hårt. Under nästan hundra år skulle svenska staten verka för att helt radera den tornedalska kulturen. När järnvägen byggdes ändrades de finska ortnamnen till svenska, Matarengi blev till exempel Övertorenå. Även finska och samiska gatunamn samt tornedalingars efternamn försvenskades: Mäki blev Backe, Uusitalo kunde bli Nygård, mer eller mindre direktöversättningar. Vid 1900-talets början gavs de flesta nyfödda tornedalingar svenska förnamn. Många

Bild: Ur *Prick och fläck på fläcken* (Lotta Geffenblad, Uzi Geffenblad, 2013. Distribution Folkets Bio)

Bild: Ur *Alfons leker Einstein* (Liller Möller, 2014). Distribution: Folkets Bio.

tornedalska barn förbjöds att tala sitt språk i skolan. Barn i fattiga familjer fick tillbringa flera år i så kallade arbetsstugor, alltså internatskolor för försvenskning där barnen även tvingades till hårt arbete. Fram till 1950-talet utsattes tornedalingar liksom andra minoriteter för rasbiologers pseudovetenskapliga skallmätningar.

Även om många fortsatte att tala meänkieli i hemmet lyckades staten nästan helt utplåna språket i offentliga sammanhang. Inte minst bland de tornedalingar som flyttade söderut på 1950-talet fanns det många som ändrade sina finska efternamn för att passa in i Sveriges enspråkiga ideal. 1969 påstod forskare att tornedalingarna var ”halvspråkiga” (snarare än tvåspråkiga), vilket ansågs vara ett handikapp som skulle hämma den kognitiva utvecklingen (Gustafsson och Tuorda 2003). Teorin bidrog till att barn födda efter 1960 sällan fick lära sig meänkieli.
Vändningen kom på 1970-talet. Hemspråksreformen 1977 gav även tornedalingar rätt till modersmålsundervisning. Men den standardfinska som erbjöds skiljde sig från tornedalingarnas finska. För att markera detta språks egenart fick det benämningen meänkieli, ”vårt språk”, vilket även ersatte den äldre, svenska benämningen ”tornedalsfinska”. 1981 bildades Tornedalingarnas Riksförbund och sedan dess har man verkat för att bevara meänkieli. Det har, liksom ofta för språkbärarna av de andra minoritetsspråken i Sverige, traditionellt varit ett talat språk, och ett led i språkets revitalisering har varit att utveckla dess skriftliga uttryck.

1985 kom den första romanen på meänkieli ut. Under 1990-talet standardiserades meänkieli med egna ord- och grammatikböcker. År 2000 blev meänkieli officiellt minoritetsspråk samtidigt som tornedalingarna erkändes vara en nationell minoritet. Idag finns uppskattningsvis 40 000 med meänkieli som modersmål. Tornedalingar och meänkielitalare finns i hela Sverige, men är historisk koncentrerade till kommunerna Gällivare, Haparanda, Pajala, Kiruna och Övertorneå. Det förekommer personer inom minoriteten som kallar sig för lantalaiset. Traditionellt har de som betraktar sig som lantalaiset en något starkare koppling till Malmfälten, Kiruna och Gällivare. Tornedalingar och lantalaiset har även kopplingar till Norges kväner.

Idag finns Tornedalsteatern, Tornionlaakson teatteri, som skapar och visar föreställningar på meänkieli och svenska, samt P4:s Meänraatio. Meänkielitalare har även en egen flagga som kallas för meänflaku, ”vår flagga”, och tornedalingarnas dag firas den 15 juli.

Romer

Romer härstammar från norra Indien och tros ha anlänt till Europa någon gång på 1200-talet. Deras väg har alltsedan dess kantats av diskriminering, förföljelse, förslavning och folkmord. Sveriges behandling av romer skiljer sig inte nämnvärt från andra länder på den punkten; tvärtom utgör romer en minoritet som ända in på 1970-talet utsattes för ett av de grövsta tänkbara statssanktionerade övergreppen i en förmodad rättsstat – nämligen tvångssterilisering.

De första romerna anlände till Sverige på 1500-talet men många förvisades på 1600-talet från den västra sidan av kungariket till den östra bort mot den ryska gränsen. Framåt slutet av 1600-talet tilläts romer stanna under förutsättningen att de lät döpa sig. Redan 1748 kom dock en ny lag som förbjöd romsk invandring, samtidigt som de som redan levde här skulle tvingas bli bofasta. 1914 blev det återigen förbjudet för nya romer att komma till Sverige. För dem

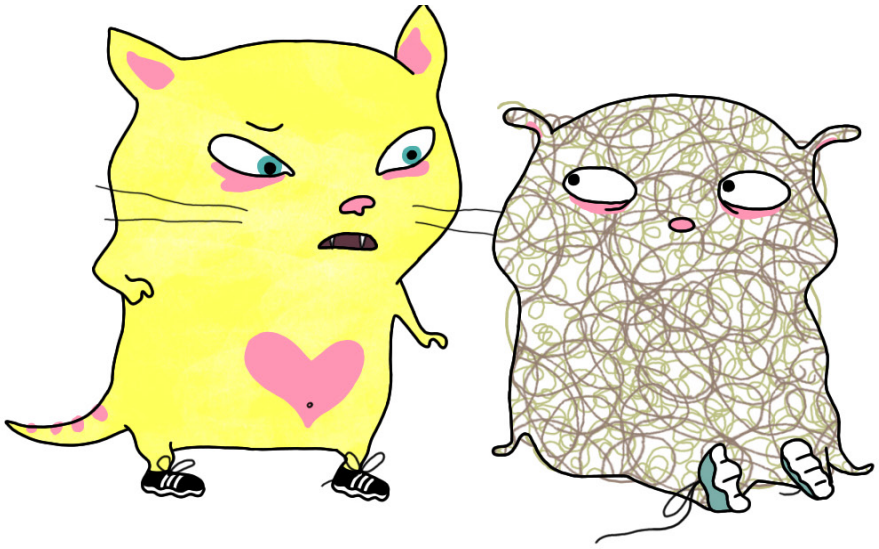

Bild: *Ur Vem är var?* (Jessica Laurén, 2011). Distribution: Folkets Bio.

som redan bodde här hade tvång om fast bostad istället bytts ut till motsvarande förbud. Genom att förbjuda romer att stanna mer än en kort tid i en kommun såg Sverige till att hålla svenska romer utanför samhället. Det var omöjligt för romer att ta fasta jobb och för romska barn att gå i svensk skola.

Nazisterna styrde Tyskland mellan 1933 och 1945. Deras folkmord och förföljelser kom att drabba romer hårt: mellan 200 000 och 500 000 romer (alltså uppemot en fjärdedel av hela det romska folket) mördades i koncentrationsläger. Även om Sverige officiellt förhöll sig neutralt till den tyska nazistregimen infördes en svensk steriliseringslag under perioden, präglad av rasbiologiska föreställningar. Mellan 1934 och 1976 steriliserades i Sverige 63 000 personer – uppskattningsvis hälften under tvång. En särskilt utsatt grupp var det romska resandefolket.

Det var inte förrän på 1950-talet som röster höjdes för romers mänskliga rättigheter och som en rad avgörande förändringar skedde i den svenska politiken. Genom den fria nordiska arbetsmarknadens införande kunde även romer från och med 1954 röra sig fritt över de nordiska gränserna. 1959 fick romska barn för första gången gå i svensk skola. Det var även först nu som vuxna romer fick rösträtt. Men romers mänskliga rättigheter kom med ett pris, eftersom syftet med inkluderingen var att assimilera romer, alltså att radera romernas kultur. Samtidigt som försvenskningspolitiken släpptes på andra håll intensifierades den alltså för romerna.

Inte förrän år 2000, när romerna erkändes som nationell minoritet, erkändes deras rätt att både vara romer att vara en del av Sverige. I praktiken har dock den strukturella diskrimineringen av romer fortsatt. Så sent som 2013 avslöjade DN att Skånepolisen fört ett slags rasregister över ostraffade romer, däribland barn.

Romernas nationaldag infaller den 8 april varje år. Den romska flaggan, som godkändes 1971, har precis som den indiska flaggan ett hjul i mitten. Det symboliserar både romernas historiska koppling till Indien och deras vandringstradition. Nationalhymnen ”Gelem Gelem” betyder just ”Jag har vandrat”. Den romska kulturen är alltså starkt präglad av de historiska vandringarna mellan och inom länder. Men det är viktigt att komma ihåg att denna tradition till stor del bottnar i att romer ofta förvägrats få stanna på en och samma plats. Detta har genererat djupt rotade stereotyper om romer som kringresande folk. I själva verket är de allra flesta romer idag bofasta.

Romska eller romani chib är ett indoeuropeiskt språk som är nära besläktat med hindi och urdu. Språket innefattar en rad dialekter och varieteter (däribland kale, lovari, svensk romani eller resanderomska och kaldaras). På romernas vandringar från Indien till Europa har låneord från bland annat turkiska, grekiska och östeuropeiska språk införlivats. Samtidigt har romani haft en stark inverkan på majoritetsspråken, så även i Sverige. Ett av svenskans vanligaste ord – tjej – kommer från romani. Även slanguttryck som jycke och vischan är hämtade från romani chib. Enligt lingvisten Mikael Parkvall är antalet romanitalare särskilt svårt att uppskatta i Sverige. Olika undersökningar har visat att det bor allt mellan 20 000 och 120 000 romer i Sverige och många är modersmålstalare, men en del dialekter, som kale- och resanderomska, är hotade.

Judar

Judar är en minoritet med rötter i Mellanöstern, som de senaste tvåtusen åren har levt spridda över hela världen. I Europa har judar levt sedan antiken. Judars historia har pendlat mellan perioder av acceptans och perioder av diskriminering, förföljelse och folkmord. Svenska judars historia har gått från lagfästa former av diskriminering till jämställt medborgarskap. Samtidigt har antisemitismen – alltså fördomar om och fientlighet mot judar – haft en stark närvaro i delar av svenska samhället åtminstone sedan medeltiden och fortsätter att påverka judiskt liv än idag.

Judar är ett folk vars religion är judendomen. Judisk tillhörighet bygger alltså både på etnicitet och religion. Enligt religiös tradition är den som är född av judisk mor eller har konverterat till judendomen jude. Eftersom judendomen inte missionerar är konversioner krävande processer, men eftersom judar är ett folk går det att vara jude utan att praktisera de religiösa traditionerna.

De första judarna kom till Sverige på 1600-talet, men redan 1685 förbjöds judar att praktisera sin religion i landet. 1774 blev tyskfödde Aaron Isaac den första juden som fick stanna i Sverige utan att tvingas konvertera till kristendomen. Samtidigt fick judar bilda sin första församling i Stockholm. 1782 infördes en lag som förbjöd judar att bo i andra svenska städer än Stockholm, Göteborg och Norrköping. Sverige ställde dessutom ekonomiska krav som gjorde det omöjligt för alla utom de mest förmögna judarna att stanna. De få som hade råd skulle under lång tid ha en rad diskriminerande lagar att förhålla sig till, med starkt reglerade möjligheter till försörjning och starkt begränsad rörelsefrihet. Lagen behandlade judar som en främlingskoloni snarare än en svensk minoritet och fram till 1838 var det enligt svensk lag förbjudet för judar att gifta sig med icke-judar. Först 1849 fick svenska judar tillåtelse att vittna i domstol, från och med 1854 fick judar bo överallt i landet, och 1870 kan de anses ha blivit jämställda medborgare enligt lag.

Sedan slutet av 1800-talet har judisk invandring till Sverige ofta varit en direkt konsekvens av förföljelser i närliggande länder, inte minst sekelskiftets Tsarryssland och det av Nazityskland ockuperade Europa. Under andra världskriget begick nazisterna det historiskt grövsta övergreppet på judar som folk, Förintelsen, ett långtgående försök att utrota världens alla judar, med sex miljoner mördade judar som resultat. Sveriges roll under denna tid är omdebatterad.

Det var på Sveriges och Schweiz oberoende begäran som nazisterna 1938 införde särskilda ”J-pass” som gjorde det lättare för gränspoliser att identifiera och avvisa judiska flyktingar. 1943 bidrog dock Sverige till att nästan hela Danmarks judiska minoritet undkom Förintelsen. 10 000 ytterligare judar togs emot i slutet av kriget. Den senaste vågen av flyktingar kom till följd av den antisemitiska kampanj som polska kommunistregimen genomdrev 1967–68 och som tvingade polska judar i landsflykt. Nyare grupper inkluderar de judar som kom till Sverige från Sovjet/Ryssland på 1980- och 1990-talet. Idag finns uppskattningsvis 25 000 judar i Sverige.

Jiddisch uppstod för ungefär tusen år sedan när judars egna språk, hebreiska och arameiska, mötte tyska. Det räknas idag till de germanska språken. Med tiden kom språket att införliva ord från platserna som judar bodde på, däribland polska och ryska. Jiddisch skrivs med hebreiska bokstäver och läses från höger till vänster. I Sverige talade judar jiddisch redan på Aaron Isaacs tid (han skrev sina memoarer på västjiddisch). Men invandrade judars snabba assimilering har gjort att jiddisch ofta försvunnit från en generation till en annan. Mikael Parkvall uppskattar att det finns upp till 1 500 jiddischtalare i Sverige. Enligt Jiddischförbundet är de ungefär dubbelt så många. Oavsett vilket är språket starkt hotat. Fram till Förintelsen var jiddisch världens tredje största germanska språk med mellan 11 och 13 miljoner jiddischtalande. Cirka fem miljoner av dem mördades, och de flesta överlevande övergav språket. Många judar upplever idag jiddisch som sina förfäders utplånade språk, men det finns även de som strävar efter att återuppliva det. Riksdagen motiverar jiddisch som svensk-judiskt minoritetsspråk utifrån att språkets drastiska minskning skett på onaturlig väg och att det därför är viktigt att motverka att språket dör ut helt. Det är dock värt att nämna att det bara är ett av de språk som judar har talat beroende på var de bott – andra språk är ladino, klassisk och modern hebreiska, arameiska, och arabiska dialekter.

KÄLLOR/TIPS PÅ FÖRDJUPNING

”95 procent av svenskarna kan inte lista de nationella minoritetsspråken”, SR.se, 19 mars 2018

Gustafsson, Anna och Britt-Inger Tuorda, ”Identitetsstärkande aktiviteter: Ett försök att stärka identiteten hos ungdomar med minoritetstillhörighet samt att öka förståelsen för det mångkulturella”.
Luleå Tekniska Universitet, 2003.

Läroplan (Lgr11) för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet.

Läroplan (Gy11) för gymnasieskolan.

Marcus, Alan S. och Thomas H. Levine. “Exploring the Past with Feature Film” i Marcus, Alan S. (red). *Celluloid Blackboard: Teaching History with Film*. Greenwich, CT: IAP-Information Age Publishing, 2007.

"Nationella minoriteter i Sverige". Proposition 1998/99:143.

Pikkarainen, Heidi och Björn Brodin. "Diskriminering av samer – samers rättigheter ur ett diskrimineringsperspektiv". Ombudsmannen mot etnisk diskriminering (DO), 2008.

Seixas, Peter. “Popular Film and Young People’s Understanding of the History of Native-White Relations” i Marcus, Alan S. (red). C*elluloid Blackboard: Teaching History with Film*. Greenwich, CT: IAP-Information Age Publishing, 2007.

Sjögren, Pia. “Hur många samer finns det egentligen?” Samer.se, 22 januari 2013

"Sveriges nationella minoritetsspråk och svenskt teckenspråk: Ett läromedel från Språkrådet, Institutet för språk och folkminnen". Stockholm: Institutet för språk och folkminnen, 2019.

Vad kan svenska högskolan göra för ungdomar från Sveriges nationella minoriteter: Intervjuer med judiska, romska, samiska, sverigefinska och tornedalska gymnasieungdomar om högskolestudier, Universitets- och högskolerådet, 2018.

Virdi Kroik, Åsa. ”Samerna och religionen”, Samer.se

REDAKTION

Text – Jonathan Rozenkrantz
Redaktör – Anna Håkansson
Svenska Filminstitutet, 2020

KONTAKT

filmiskolan@filminstitutet.se
www.filminstitutet.se/filmpedagogik/